

AMEA Nizami Gəncəvi adına Ədəbiyyat İnstitutunda Xalq yazıçısı İlyas Əfəndiyevın 110 illiyinə həsr olunmuş tədbir keçirilib. Tədbirdə Xalq yazıçısı Elçin və millət vəkili Günay Əfəndiyeva, Qırğızıstandan gəlmiş ziyahlar, media mənsubları və başqaları iştirak ediblər. Əvvəlcə yazıçının əsərlərindən və haqqında yazılmış kitablardan ibarət sərgiyə baxış olub.

Tədbiri giriş sözü ilə AMEA-nın prezidenti, Ədəbiyyat İnstitutunun direktoru akademik İsa Həbibbəyli açıb. Çıxışında vurğulayıb ki, İlyas Əfəndiyev sovet dövründə yaşayan,

arx", "Bahar suları" kimi əsərlərdən başlanan bu üslubun inkişaf edərək "Sarıköynəklə Valehin nağılı"na qədər davam etdiyi xatırladı.

"İlyas Əfəndiyevın yaradıcılığın danışıqda onun dramaturgiyasını ayrıca qeyd etməmək mümkün deyil" - söyləyərək bildirib ki, o, lirik-psixoloji teatrın və dramaturgiyanın da yaradıcısıdır. İlyas Əfəndiyevın teatri lirik-psixoloji üslubda olan, insanın iç dünyasını cəmiyyətə təqdim edən fərqli teatr idi. İlyas Əfəndiyev xüsusən 1960-1980-ci illərdəki əsərləri ilə Azərbaycan xalqının ideologiyadan kənar, amma milli ideallara, gerçək həyata yönəldilmiş bir ədəbiyyatı xalqa verməklə onun gələcək müstəqilliyinə hazırlaşmasına kömək edib. Xüsusən də "Natəvan" və "Xi-yabani" pyesindəki azərbaycançılıq idealları İlyas Əfəndiyevın dövlət müstəqilliyi təfəkküründə yeni nəslin yetişməsində xidmətlərini aydın şəkildə ifadə edir. Onun əsərləri, istər janrına və mövzusunə, istərsə də qəhrəmanlarına görə də yeni olur. Həm sənətkarlıq, həm də mövzu və ideya cəhətdən bənzərsiz və əhəmiyyətli yazıçdır. Ona görə də onu daim öyrənirik. Dissertantlarımızdan birinə də İlyas Əfəndiyevın yaradıcı-

böyük maraq göstərdiyini də vurğulayıb. İlyas Əfəndiyevın üç romanının qırğız dilinə tərcümə olunaraq nəşr edildiyini və böyük maraqla qarşılandığını əlavə edib. Qonaq çıxışında konfransın təşkilinə görə Akademik İsa Həbibbəyliyə təşəkkür edib.

Böyük elmi işçi Dilare Adilova "İlyas Əfəndiyevın romanlarında müasirlik"

mövzusunda məruzəsində qeyd edib ki, "İ.Əfəndiyev nəsrinin əsas qolunu onun "janrı gözəl bildiyi" ro-

lə, dostluq onun üçün müqəddəs nəsnələr olub əsərlərinin də baş mövzusu idi. "Sarıköynəklə Valehin nağılı" yazıçının digər romanlarından fərqlənir... Əgər "Söyüdlü arx", "Körpüsəlanlar", "Dağlar arxasında üç dost" 60-ların əvvəllərini əhatə edirdisə, "Sarıköynəklə Valehin nağılı" sosial, məişət və ictimai problemləri ilə sırf 80-lərə aiddir. Burada gördüyümüz xoşbəxt cütlüklə ədəbin başqa romanlarında qarşılaşmırıq. Romanda uşaqlıqdan bir-birini sevinən iki gəncin çətin taleyi və

ƏDƏBİYYAT İNSTİTUTUNDA XALQ YAZIÇISI İLYAS ƏFƏNDİYEVİN 110 İLLİYİ KEÇİRİLİB

amma mümkün olduqca həmin ideologiyadan kənarında duran, qalan ədəbiyyat yaradıb. O sovet dövründə yaşasa da, ümummillət ədəbiyyat yaradaraq, xalqa onun ideallarına həsr olunan əsərlər yazmağın mümkünlüyünü isbat edib. Azsaylı yazıçılardan biridir ki, Komünist Partiyasının sıralarına daxil olmayıb. O, ixtisasca da ədəbiyyatçı deyil, coğrafiya fakültəsini bitirmişdi. Öz istedadının gücü ilə, öz qəlbinin səsi ilə yazıb yaradaraq bu gün də, sabah da yaşayan, ictimai formasiyaların dəyişməyindən asılı olmayaraq yaşaya biləcək əsərlər yaradıb. Onun yazdıqları Azərbaycanın sabahına ünvanlanan, xalqın milli mənafeyinin daha dərinləndirilməsinə həsr olunub. "Kənddən məktublar"dan başlayan bu böyük ədəbiyyat, Azərbaycan nəsrini zənginləşdirən yeni ədəbiyyatın yaranması ilə nəticələndi.

Hesab edirəm ki, sovet dövründə Azərbaycanda lirik-psixoloji nəsrin ən böyük ustası İlyas Əfəndiyevdir - deyən akademik onun "Söyüdlü

lığı haqqında dissertasiya mövzusu vermişik. Bu mövzu ədəbiyyatşünaslıq elminin də vəzifəsidir. Bu tədbir də İlyas Əfəndiyevın elmin yenicən qayıdışının ifadəsidir - deyən akademik İsa Həbibbəyli çıxışını yekunlaşdırıb.

Tədbirdə filologiya elmləri doktoru, professor Asif Rüstəmli "İlyas Əfəndiyev yaradıcılığı Yaşar Qarayevın dəyərləndirmə müstəvisində", filologiya elmləri doktoru Vaqif Yusifli "İlyas Əfəndiyevı xatırlayarkən" və filologiya elmləri doktoru Sara Osmanlı "Yazıçı tənqidinin meyarları" mövzularında məruzələr ediblər.

Çingiz Aytmatov adına Dil və Ədəbiyyat İnstitutunun direktoru akademik Abdildacan Akmataliyev çıxışında bildirib ki, Qırğızıstanda Azərbaycan ədəbiyyatının tanınmış nümayəndələri Bəxtiyar Vahabzadə, İlyas Əfəndiyev, Anar və Elçinin əsərləri tərcümə olunaraq geniş oxucu kütləsinə çatdırılıb. Öz ölkəsində alimlərin, tədqiqatçıların və tərcüməçilərin Azərbaycan ədəbiyyatına

manları təşkil edir. Onun romanlarının mövzusunun nə konkret kəndə aid etmək olur, nə şəhərə. Yazıçının qəhrəmanları birmənalı şəkildə nə kəndlidir, nə şəhərli. Kəndlə şəhər arasında "var-gəl" edirlər. "Söyüdlü arx" və "Dağlar arxasında üç dost" romanlarında müharibədən sonra böyük aqrar ölkənin ucqar kəndləri - Güney qışlaq, Quzey qışlaq və Qartallı dərə təsvir edilir, müasir kənd modeli, onun tərəqqisi problem kimi götürülür. Kəndlərimizin bu günki mənzərəsindən fərqli olaraq, Oralarda həyat qaynayır. Heç kim şəhərə köçməyi düşünmür, əksinə, şəhərlilər təyinatla rayona işləməyə gedir. Şəhərlə kəndin fərqi itdiyi bugünümdə isə kəndlərdə evlər boş qalıb..."

Əlavə edib ki, "İ.Əfəndiyev cəmiyyətdəki və insan mənəviyyatındakı qüsurları və eybəcərliklərlə öz əsərləri ilə mübarizə aparır. İnsan haqlarının pozulması və taptanılmasına, əxlaq pozuntusuna qarşı barışmaz mövqedə idi. Zəhmət, əmək, ai-

saf məhəbbət fonunda dövrün çatışmazlıqları, haqsızlıqları əks olunur. "Romanın sərlövəsinə çıxarılmış "nağıl" sözü təsadüfi xarakter daşıyır". Bu, yazıçının yeri gəldikcə hadisələri "nağıl"laşdırıb, qəhrəmanları düşükləri mürəkkəb vəziyyətlərdən çıxarmağa imkan verir. Nağıl qəhrəmanları həmişə simvol kimi qəbul edilirlər; işıq-qaranlıq, xeyir-şər... "İlyas Əfəndiyevın yaradıcılığı Azərbaycan ədəbiyyatının özünəməxsus nağılıdır". (akademik İsa Həbibbəyli) Elə romanın "happy end"lə bitməsi əsl nağıl sonluğudur".

Tədbirin sonunda ədəbin ailəsi adından Xalq yazıçısı Elçin çıxış edərək bu tədbirdə söhbətin ədəbiyyatdan getməsinə görə onu xoş hadisə adlandırdı. Bildirib ki, məhz Nizami Gəncəvi adına Ədəbiyyat İnstitutunun əməkdaşları İlyas Əfəndiyevın yaradıcılığı barədə sanballı sözlər dedilər. Atası haqqında danışaraq vurğulayıb ki, onun əsərləri bu gün heç bir dəyişikliyə məruz qalmadan oxuculara alın açıqlığı ilə təqdim olunur.

Ədəbiyyat İnstitutu ilə bağlı xoş xatirələrini və təəsüratlarını bölüşən Xalq yazıçısı məruzələr haqqında da yüksək fikirlər səsləndirib. "Bu gün mütləq sözü İlyas Əfəndiyev yaradıcılığına daha artıq qiymət verirsən, deməli, o, xoşbəxt yazıçıdır. İlyas əfəndiyev öz yaradıcılığı ilə ideologiyaya yox, ədəbiyyata xidmət edib" - deyərək çıxışının sonunda tədbirin təşkilatçılarına və iştirakçılara təşəkkürlərini bildirdi.

G. QASIMOVA,
Nizami Gəncəvi adına
Ədəbiyyat İnstitutu,
İctimaiyyətlə əlaqələr şöbəsi